

DOI 10.11603/1681-2786.2024.3.14949
УДК 378.091.214:614.2:005:378.147:378.6:61(477.84)ТНМУ

Б. М. ПАЛАСЮК

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «МЕНЕДЖМЕНТ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я» В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ І ЇЇ МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України, м. Тернопіль, Україна

Мета: обґрунтувати доцільність впровадження освітньо-професійної програми «Менеджмент в охороні здоров'я» в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України, охарактеризувати її основні компоненти, проаналізувати основні тематичні блоки в циклі загальної і професійної підготовки.

Матеріали і методи. Проведено комплексне дослідження з метою вивчення передового світового та вітчизняного досвіду підготовки менеджерів в охороні здоров'я. У дослідженні використано змішаний підхід, що поєднує якісний та кількісний аналіз для отримання всебічного уявлення про зміст і навчальні цілі основних дисциплін у циклах загальної і професійної підготовки здобувачів освіти за програмою «Менеджмент в охороні здоров'я».

Результати. Здобута освіта дає можливість фахівцю працювати в органах управління охорони здоров'я, установах та організаціях системи охорони здоров'я і медичного страхування, науково-дослідних організаціях, органах державного управління та соціальної інфраструктури. Освітньо-професійна програма розроблена на основі вивчення передового світового та вітчизняного досвіду підготовки менеджерів в охороні здоров'я. Охарактеризовано основні дисципліни в циклах загальної і професійної підготовки здобувачів освіти за вищезазначеною програмою. Акцентовано увагу на змісті і навчальних цілях предмета «Менеджмент охорони здоров'я», у рамках якого вивчаються основні функції управління. Аналізуються механізми, способи та інструменти реалізації кожної функції; досліджуються підходи до їх ефективного застосування.

Висновки. Унікальність освітньо-професійної програми полягає у формуванні в здобувачів освіти управлінських навичок та знань, характерних для сфери охорони здоров'я – розуміння лікарської практики, фінансового управління в медичних установах, правових аспектів у сфері медицини, а також специфічних аспектів якісного та безпечного надання медичних послуг. Характерною особливістю програми є зміщення акценту на практичну частину навчання шляхом впровадження стажувань у медичних установах та організаціях, практичних проектів і засвоєння найактуальніших для медичного бізнесу тематичних блоків.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: менеджмент в охороні здоров'я; освітньо-професійна програма; здобувачі освіти.

Сьогодні в Україні гостро відчувається брак дипломованих управлінців у сфері охорони здоров'я, які є фахівцями з лікувальної справи і водночас мають навички ведення бізнесу. Керівні посади в державних та приватних клініках займають переважно лікарі, які не мають бізнес-освіти, не знають принципів менеджменту, маркетингу, фінансового менеджменту, управління персоналом та ін.

З метою підготовки відповідних фахівців у 2024–25 навчальному році Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України впроваджує освітньо-професійну програму «Менеджмент в охороні здоров'я» другого (магістер-

ського) рівня, метою якої є сформувані у здобувачів освіти комплексний підхід до управління в системі охорони здоров'я і на основі теоретичних засад і практичних аспектів підготувати компетентних управлінців у системі охорони здоров'я за міжнародними стандартами.

Мета роботи: обґрунтувати доцільність впровадження освітньо-професійної програми «Менеджмент в охороні здоров'я» в ТНМУ імені І. Я. Горбачевського, охарактеризувати її основні компоненти, проаналізувати основні тематичні блоки в циклі загальної і професійної підготовки.

Матеріали і методи. Проведено комплексне дослідження з метою вивчення передового світо-

вого та вітчизняного досвіду підготовки менеджерів в охороні здоров'я. У дослідженні використано змішаний підхід, що поєднує якісний та кількісний аналіз для отримання всебічного уявлення про зміст і навчальні цілі основних дисциплін у циклах загальної та професійної підготовки здобувачів освіти за освітньо-професійною програмою «Менеджмент в охороні здоров'я».

Освітньо-професійна програма призначена насамперед для здобувачів освіти, які вбачають своє майбутнє у набутті та професійній реалізації управлінських компетенцій на керівних посадах у системі охорони здоров'я. Здобута освіта дає можливість фахівцю працювати в органах управління охорони здоров'я, установах та організаціях системи охорони здоров'я і медичного страхування, науково-дослідних організаціях, органах державного управління та соціальної інфраструктури.

Результати дослідження та їх обговорення.

Програма розроблена на основі вивчення передового світового та вітчизняного досвіду підготовки менеджерів в охороні здоров'я, що зумовило зміщення акценту на практичну частину навчання шляхом впровадження стажувань, практичних проектів і засвоєння найактуальніших для медичного бізнесу тематичних блоків.

Обов'язкові компоненти освітньо-професійної програми включають два цикли: цикл загальної підготовки і цикл професійної підготовки. В циклі професійної підготовки найбільшу кількість кредитів передбачено на дисципліну «Менеджмент охорони здоров'я». У сучасному світі менеджмент відіграє одну з провідних ролей, оскільки він сприяє мобілізації ресурсів, у тому числі фінансових, матеріальних й інтелектуальних. У широкому розумінні менеджмент – це система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних керівників задля досягнення цілей організації шляхом використання праці, інтелекту і мотивів поведінки інших людей [1].

Заклади охорони здоров'я – це складна соціально-економічна система, з матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами, що потребують ефективної реалізації регулюючих функцій менеджменту та маркетингу. Без знань про сучасний менеджмент та маркетинг неможливо робити правильні висновки, покращувати діяльність системи охорони здоров'я. Ринок з його непевністю і конкурентністю вимагає від кожного спеціаліста вміння приймати науково обґрунтовані управлінські рішення передусім у межах своєї професійної діяльності. Формування для системи охорони здоров'я не лише лікаря, а й управлінця якісно нового типу (професійного менеджера) потребує глибокого розуміння витоків управління як такого, його критичної оцінки, знань з історії становлення та розвитку галузевої вітчизняної системи, знайомства з

еволюцією світового менеджменту і використання потрібного Україні досвіду [2].

Функції менеджменту мають певні особливості залежно від сфери (галузі), у якій здійснює свою діяльність організація (виробнича, невиробнича, адміністративна тощо). Водночас у діяльності всіх менеджерів організації, незважаючи на те, яку функції виконують, у якій сфері працюють, є багато спільного. Саме це спільне, що визначає закономірності управління організацією, і закладом управління охорони здоров'я зокрема, і є метою вивчення предмета «Менеджмент охорони здоров'я», у рамках якого вивчаються зміст основних функцій управління (планування, організації, керування, контролю); аналізуються механізми, способи та інструменти реалізації кожної функції; досліджуються підходи до їх ефективного застосування.

Серед основних тем предмета особлива увага приділена проблемі логістичного менеджменту як складовій частині загальної системи управління, що передбачає ефективне управління потоками товарів, послуг, матеріальних запасів із метою забезпечення безперебійної роботи підприємства, розширення його діяльності на ринку та підвищення фінансових результатів. Мету логістичного менеджменту науковці вбачають у пошуку більш ефективних і дієвих способів переміщення ресурсів і продуктів від задуму до завершення і, нарешті, до споживача. Логістичний менеджмент допомагає підвищити не лише ефективність діяльності підприємства загалом, а й сформувати базис для фінансового зростання в майбутньому [3].

Незважаючи на багатоаспектність і широту цілей логістичного управління, науковці-логісти [4] виділяють спільні цілі, властиві всім учасникам логістичних систем. Головними серед них вважаються: удосконалення процесів фізичного переміщення ресурсів і готової продукції в усіх структурах, охоплених логістичним управлінням; гармонізація стратегічних, тактичних та оперативних логістичних цілей із загальними цілями і стратегіями підприємств або інших учасників логістичного ланцюга; спрямування інтегрованої діяльності учасників логістичного ланцюга на ефективне обслуговування клієнта за принципом «висока користь – допустимі витрати».

Щодо логістичного менеджменту в охороні здоров'я, то під цим поняттям Р. В. Ціщик пропонує розуміти процес безпосереднього планування, управління та контролю ефективності логістичних потоків, а також транспортування і зберігання лікувальних засобів та медичних виробів [5].

Виділяючи окремо поняття медичної логістики, Р. В. Ціщик, зокрема, до сфери її діяльності зараховує планування, управління, контроль ефективності потоку, транспортування і зберігання фармацевтичних препаратів, медичного та хірургічного приладдя, медичних засобів та устаткування, необхідних для забезпечення роботи персоналу в

медичних установах, а також санаторіях і аптеках. Кінцеві споживачі несуть відповідальність за життя і здоров'я своїх пацієнтів, тому медична логістика унікальна тим, що головним її пріоритетом є оптимізація ефективності лікування, його якості і тільки потім – мінімізація витрат» [5]. Застосування принципів логістики в охороні здоров'я забезпечує ефективнішу роботу медичного персоналу завдяки можливості повністю сконцентруватися на лікуванні й турботі про пацієнтів, сприяє скороченню відходів у ланцюгах поставок, створює можливості для надання якісних послуг та вчасного виконання завдань замовника.

Забезпечення безперервного постачання матеріалів для виготовлення виробів медичного призначення сприяє зниженню або навіть уникненню простоїв на виробництві, а розвинена транспортно-логістична система – вчасному виконанню замовлень. Водночас у багатьох працях [6] висловлюється думка, що запровадження логістичних підходів у медичному постачанні супроводжується низкою вагомих проблем. Найважливішими, на їх думку, є відсутність необхідної кваліфікації осіб, які впроваджують логістичні принципи, що також ускладнюється специфікою галузі її впровадження; відсутність напрацьованих схем оптимізації процесу постачання медичних ресурсів, тому весь процес супроводжується помилковими рішеннями; недостатня підтримка держави на шляху до впровадження логістики у діяльність медичних закладів, що значною мірою блокує процес, оскільки медичні заклади перебувають переважно в державній власності; наявність факторів нестабільності медичної галузі у зв'язку з її постійним реформуванням, що впливає на зміну ключових учасників логістичного процесу.

Важко переоцінити роль логістики у фармацевції, адже в Україні існують жорсткі вимоги до транспортування і зберігання медикаментів. Процес транспортування медикаментів є здебільшого високовартісним, тому що при перевезенні лікарських засобів необхідно враховувати великий перелік їх найменувань з особливими вимогами щодо їх переміщення.

Перед транспортуванням лікарських препаратів необхідно вивчити їх хімічні та фізичні властивості, супутню документацію та інформацію на упаковці, яка містить дані про умови транспортування. Також для полегшення процесу прийому і передачі вантажу перед його відправкою робиться маркування тари, у якій перевозяться лікарські засоби. Логістика транспортування лікарських засобів повинна враховувати також вплив світла, вологи, пилу, світла на вантаж, унеможливити контакт медикаментів з іншими видами вантажу, забезпечувати певну температуру, вологість та інші умови. Отже, основним завданням використання логістики у фармацевції є не допустити затримки у по-

стачанні лікарських засобів, їх псування, недотримання умов доставки тощо, тому що використання невідповідного транспорту, неврахування погодних умов чи некоректно прокладений маршрут може стати причиною псування дороговартісних медикаментів.

Застосування інструментів логістики у сфері охорони здоров'я передбачає наявність ефективної системи планування, вміння застосовувати засади гнучкості і, найважливіше, – інформації. Окрім того, вивчення зарубіжного досвіду доводить, що ефективне управління логістикою неможливе без оперативного інформаційного обслуговування, яке забезпечує швидкий документообіг та формування єдиного інформаційного простору, що, у свою чергу, сприяє надійній та безперервній роботі медичних закладів, допомагає вдосконалити потік вантажоперевезень лікарських засобів і медичного обладнання в регіонах. Для формування сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі менеджменту немало важне значення має вивчення людських відносин. Знання психології необхідні для спеціалістів управлінського напрямку, тому що перш ніж керувати виробництвом, організацією, потрібно володіти навичками управління персоналом та вмінням формувати кадрову політику. Для ефективного управління організацією важливі не лише теоретичні знання, а й практичні навички управління людськими ресурсами, тому менеджери повинні вміти будувати стосунки з людьми, долати конфліктні ситуації, приймати раціональні управлінські рішення тощо. Все це обумовлює особливості методики викладання предмета «Політика, етика, лідерство в менеджменті», у процесі вивчення якого наголос робиться на проблемах культури людських взаємовідносин, культури спілкування, підбору персоналу, уміння визначення лідера серед співробітників, уміння організувати злагоджену роботу колективу шляхом передачі частини своїх повноважень лідеру, попередження і залагодження конфліктів тощо.

Формування сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузях менеджменту обумовлює особливості методики викладання предмета «Менеджмент охорони здоров'я», яка передбачає поєднання лекцій з активними формами навчання, особливо заняттями у малих групах, а також із самостійною індивідуальною роботою здобувачів освіти. Після вивчення предмета студенти повинні засвоїти сучасну методологію та інструментарій менеджменту і мати цілісне уявлення про процес управління будь-якою організацією, а також володіти практичними способами та прийомами управління, які широко використовують як іноземні, так і вітчизняні фірми.

Формування сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузях ме-

недждменту обумовлює особливості методики викладання курсу, яка передбачає поєднання лекцій з активними формами навчання, особливо заняттями у малих групах, також самостійної індивідуальної роботи здобувачів освіти.

В охороні здоров'я є значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих різними правотворчими органами. Сучасна законодавча база, яка регламентує діяльність у сфері медичних послуг, складається з Конституції України, Цивільного кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, низки законів і підзаконних актів, наказів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів, постанов, інструкцій й листів Міністерства охорони здоров'я України. Основними законами у сфері охорони здоров'я і медичного обслуговування є Закони України «Основи законодавства про охорону здоров'я», «Про лікарські засоби», «Про донорство і її компоненти» та інші. До законодавчої бази належать також ратифіковані Верховною Радою міжнародні нормативно-правові акти, які видаються всесвітніми організаціями, що спеціалізуються в галузі охорони здоров'я.

Зауважимо також, що з погляду правового регулювання сфера охорони здоров'я має комплексний характер, зумовлений наявністю приватних і публічних правовідносин. Це означає, що до сфери охорони здоров'я входять правові норми різної галузевої приналежності: конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, трудового та інших галузей права. Соціальна значущість сфери охорони здоров'я зумовлює необхідність знання норм чинного законодавства, що є метою вивчення предмета «Законодавство в охороні здоров'я», який входить до циклу загальної підготовки.

До циклу загальної підготовки належить також предмет «Англійська мова за професійним

спрямуванням». Англійська мова є носієм багатої професійної термінології, важливої для правильного функціонування і звітності в галузі кадрового управління. Знання цієї термінології допомагає уникнути ускладнень у професійній діяльності. Процес роботи менеджера з клієнтами починається з лінгвістичної взаємодії. Грамотна мова та правильна вимова гарантують розуміння та очікувану реакцію клієнта. Під час вивчення англійської мови для менеджерів в охороні здоров'я формуються стійкі навички використання іноземної мови у різних ситуаціях: спілкування з майбутнім клієнтом або партнером; підготовка та проведення презентації продукту на міжнародному рівні; обробка замовлень для іноземних клієнтів; телефонні розмови та ділове листування з іноземцями; робота з англомовними джерелами знань, які допомагають у просуванні бізнесу.

Висновки

Отже, унікальність освітньо-професійної програми полягає у формуванні в здобувачів освіти управлінських навичок та знань, характерних для сфери охорони здоров'я – розуміння лікарської практики, фінансового управління в медичних установах, правових аспектів у сфері медицини, а також специфічних аспектів якісного та безпечного надання медичних послуг [7]. Характерною особливістю програми є зміщення акценту на практичну частину навчання шляхом впровадження стажувань у медичних установах та організаціях, практичних проектів і засвоєння найактуальніших для медичного бізнесу тематичних блоків.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів освітньо-професійної програми «Менеджмент в охороні здоров'я», тому перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в аналізі досвіду її впровадження, методичних шляхів її реалізації, а також вивченні світового досвіду.

Список літератури

1. Сомов Д. О. Навчальна програма дисципліни «Менеджмент і маркетинг» (для бакалаврів) / Д. О. Сомов. – К. : МАУП, 2018. – 32 с.
2. Основи менеджменту і маркетингу в медицині : навч. посіб. / Т. В. Єрошкіна, О. П. Татаровський, Т. М. Полішко, С. С. Борисенко. – Д. : РВВ ДНУ, 2012. – 64 с.
3. Сохацька А. В. Логістичний менеджмент як інструмент ефективної діяльності підприємства / А. В. Сохацька // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління». – 2020. – Т. 31 (70), № 2. – С. 8–12.
4. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підручник для студ. вищ. навч. закладів / Є. В. Крикавський. – Л. : Національний університет «Львівська політехніка», Інтелект-Захід, 2004. – 416 с.
5. Ціщик Р. В. Аналіз застосування інноваційних логістичних підходів до діяльності медичних установ / Р. В. Ціщик // Приазовський економічний вісник. – 2019. – Вип. 4 (15). – С. 168–172.
6. Михальчук В. М. Проблематика логістики в медицині / В. М. Михальчук, А. В. Коломоєць, О. К. Толстанов // Український медичний часопис. – 2020. – № 2 (136). – С. 1–5.
7. Освітньо-професійна програма «Менеджмент в охороні здоров'я». – Режим доступу : <https://www.tdmu.edu.ua/home/osvita/osvitni-programy/osvitno-profesijna-programa-menedzhment-v-ohoroni-zdorov-ya/>.

References

1. Somov, D.O. (2018). *Navchalna prohrama dystsypliny «Menedzhment i marketynh» (dlya bakalavriv) [Curriculum of the discipline «Management and Marketing» (for bachelors)]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

2. Yeroshkina, T.V., Tatarovskyy, O.P., Polishko, T.M., & Borysenko, S.S. (2012). *Osnovy menedzhmentu i marketynhu v medytsyni [Basics of management and marketing in medicine]*. Dnipropetrovsk: RVV DNU [in Ukrainian].
3. Sokhetska, A.V. (2020). Lohistychnyj menedzhment yak instrument zabezpechennia efektyvnoi diialnosti pidpriemstva [Logistics management as a tool for ensuring the effective operation of an enterprise]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I Vernadskoho. Seriya «Ekonomika i upravlinnya» – Scientific Notes of Vernadsky Kyiv Polytechnic National University. Series “Economics and management”*, 31(70), 2, 8-12 [in Ukrainian].
4. Krykavskyy, Ye.V. (2004). *Lohistyka. Osnovy teorii [Logistics. Fundamentals of theory]*. Lviv: Natsionalnyy universytet «Lvivska politehnika», Intellect-Zakhid [in Ukrainian].
5. Tsishchuk, R.V. (2019). Analiz zastosuvannya innovatsiynykh lohistychnykh pidkhodiv do diyalnosti medychnykh ustanov [Analysis of the application of innovative logistic approaches to the activity of medical institutions]. *Pryazovskyy ekonomichnyy visnyk – Pryazovsky Economic Bulletin*, 4(15), 168-172 [in Ukrainian].
6. Mykhalchuk, V.M., Kolomojets, A.V., & Tolstanov, O.K. (2020). Problematyka lohistyky v medytsyni [Problems of logistics in medicine]. *Ukrayinskyy medychnyy chasopys – Ukrainian medical journal*, 2(136), 1-5 [in Ukrainian].
7. Osvitno-profesiyna prohrama «Menedzhment v okhoroni zdorovya» [Educational and professional program Management in health care]. Retrieved from: <https://www.tdmu.edu.ua/home/osvita/osvitni-programy/osvitno-profesijna-programa-menedzhment-v-okhoroni-zdorov-ya/>.

IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL PROGRAM “MANAGEMENT IN HEALTH CARE” IN THE IVAN HORBACHEVSKY TERNOPIL NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY OF THE MINISTRY OF HEALTH OF UKRAINE AND ITS METHODOLOGICAL ASPECTS

B. M. Palasiuk

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

Purpose: to justify the feasibility of implementing the educational and professional program “Management in Health Care” at Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, to characterize its main components, to analyze the main thematic blocks in the cycle of general and professional training.

Materials and Methods. A comprehensive study was conducted in order to study the best global and domestic experience of training managers in health care. The research used a mixed approach combining qualitative and quantitative analysis to obtain a comprehensive view of the content and educational goals of the main disciplines in the cycles of general and professional training of students under the “Management in Health Care” program.

Results. The acquired education enables the specialist to work in health care management bodies, institutions and organizations of the health care system and medical insurance, scientific research organizations, public administration bodies and social infrastructure. The educational and professional program is developed on the basis of the study of the best global and domestic experience of training managers in health care. The main disciplines in the cycles of general and professional training of education seekers under the above-mentioned program are characterized. Attention is focused on the content and educational goals of the subject “Healthcare Management”, which studies the main functions of management. Mechanisms, methods and tools for implementing each function are analyzed; approaches to their effective application are investigated.

Conclusions. The uniqueness of the educational and professional program consists in the formation in the students of education of managerial skills and knowledge characteristic of the field of health care – understanding of medical practice, financial management in medical institutions, legal aspects in the field of medicine, as well as specific aspects of high-quality and safe provision of medical services. A characteristic feature of the program is the shift of emphasis to the practical part of training through the implementation of internships in medical institutions and organizations, practical projects and the assimilation of thematic blocks most relevant for the medical business.

KEY WORDS: management in health care; educational and professional program; education seekers.

Рукопис надійшов до редакції 23.07.2024.

Відомості про автора:

Паласюк Богдан Михайлович – кандидат економічних наук, доцент кафедри медичної фізики діагностичного та лікувального обладнання Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7684-8214>.

Електронна адреса для листування: palasyukbm@tdmu.edu.ua